

A »TUDOMÁNYTÁR« ANTE ACTÁI.

Kölcsy, Kazinczy, Vörösmarty, Szalay László.

— Első közlemény. —

Az Akadémia, vagy amint akkor nevezték, a M. Tudós társaság első »alaprajzának« készítésekor egy kritikai folyóirat kiadását határozta el. Erről az első Évkönyv 102-ik lapján a következőket olvassuk: »A' munka becsének közhirül adása, a' jó 's rossz kimutatása mind az olvasó közönségnek, mind az írói pályára indult ifjúságnak hasznos útmutatásul szolgálván, a' T. Társaság ügyelni fog arra, hogy bármely nyelven írott munkák', értekezések' (akár a Társaság tagjaitól, akár más szerzőktől) tulajdonságai, tudományos és erkölcsi hasznai, valamint szinte fogyatkozásai és tévedései szorgos gonddal, de mégis szelíd lélekkel ítélessenek meg. Ezen bírák azonban soha se feledjék, hogy munkás hivatalok egyedül csak a' honni nyelv műveltetésére és az ezzel összekötött tanultságra vagy szorítva; a' haszontalan, szívet lelkét ingerlő, a' szép egyességet dúló vetekedésektől, úgy a' vallást, az Ország' polgári állapotját és kormányát illető vagy akármely más politikai tárgyak vitatásától ójják magokat« és tovább a 106-ik lapon: »kötelessége minden r. tagnak a' jutalomkérdésekre bejött feleleteket, melyek mindig legalább is három, vagy helybeli, vagy vidéki taggal e végett közölve lesznek, szoroson megítélni; nem különben egyéb magyar nyelven írt és kiadott könyveket szorgalmasan által tekinteni, 's a' mennyire az idő és foglalatosság engedi, meg is bírálni, ítéletét ezekről is, azokról is az Előülölőnek írásban beküldeni stb.«

A mint azonban a munkához láttak, az elébük gördülő akadályok arra utalták az intézőket, hogy a kritikát mellőzzék. Ezt a Kölcsy Ferencz fogalmazta jegyzőkönyvből látjuk, melyet ő, mint »az alaprajzban kijegyzett munkálódásaihoz mi módon leendő fogás iránt javaslatadásra választott kiküldöttség actuáriusa készített 1831. febr. 20-án.¹

E kiküldöttség tagjai, gr. Dessewffy József előlülése alatt, Kisfaludy Sándor, Kazinczy Ferencz, Tittel Pál, Döbrentei Gábor és Kölcsy Ferencz voltak.

¹ T. Akadémia Irattára. 5/1831. 1.

A jegyzőkönyv következőleg hangzik:

A M. T. Társaság Folyóírásának alaprajzára nézve kirendelt küldöttség alázatos véleménye.

A hasznos ismeretek elterjedését semmi nem eszközölheti célo-sabban olly Folyóírásnál, melly a tudomány' minden ágaiban készült könyveket, 's a tudomány tartományaiiban történt jelességeket az olvasó közönséggel megismértesse. A' M. T. Társaság alaprajzának 6 d. lapján, 3. sz. a. álló s a munkák megbírlását érdeklő cikkely világosan egy ily folyóírást teszen' fel előre, 's attól bár melly nyelven írott munkák-nak 's értekezéseknek nem csak köz hirül adását, hanem tulajdonságaik-nak, tudományos és erkölcsi hasznaiknak, valamint szinte fogyatkozói-saiknak és tévedéseiknek szorgos gonddal, de még is tiszta szelid lélekkel leendő megíteltetését kívánja.

Könyvet illy módon itélni meg, tagadhatatlan hasznokat von maga után; mert az olvasó közönség' felvilágosítást, az írók gondosságot 's jobbitgatás' ingerét, az írói pályára készülő ifjúság pedig útmutatást nyerhetnek általa. Azonban figyelmet látszatik érdemelni, hogy könyv-bírláti jus, és írói személyes szabadság viszonyban állanak egymáshoz, s az első egyedül a' másodíknak sérthetetlenül maradásával lehet hasznos következésüvé. Minden bírlat, melly magányos Itélőnek tollából folya ki, épen úgy a közvélemény alá vetve van, mint a megbírlt könyv; 's legyen gáncs vagy magasztalás, nemcsak a' könyvszerző, de az ellenkező kritikus, 's az olvasó közönség is elfogadhatják, félrevet-hetik, vagy módosíthatják azt káros következés nélkül; sőt ezen öszve-ütközéseknél fogva az ideák' gazdagabb, könnyebb és gyorsabb kifejlését eszközölhetik. Másképen látszik a' dolog fel tűnni, mihelyt a bírlatok egy illy egyesület' kebeléből fognának eredni, mint a M. T. Társaság. Ennek ugyan is minekutána a 'Nemzet' köz tiszteletben álló tagjaitól alapítva, a Fejedelmi Felségtől megerősítve, az ország színe előtt alkotva lőn, s minden magyarnak óhajtásait 's várakozó pillantatait magára függesztette, szükségesen közönséges tekintetben, sőt tiszteletben kell magát megtartania, hogy jóltevő befolyást szerezhessen. Azt lehetne már kérdezni,

1. Ha megtörténhet-e, hogy emberi egyesület által mindég hibátlan és igazságos bírlatok készülhessenek?

2. Ha valami munka olly részre hajlással bírlatnék, mint például a' Corneille Péter' Cidje a' Francia Academiától, mi fogna az igazság-talanul elnyomott írói érdemnek egy nagy tekintetű Társaság ellen segé-det nyújtani?

3. Ha lehetne e azzal segíteni, hogy a' bírlatok csak a' magá-nyos tagok nevében jelenjenek meg ott, hol a bírlatot magában tartó folyó-írás minden darabjának szükségesen a' társasági ülések' helyben-hagyása után kell 's lehet megjelenni?

4. Ha a' kritikának ellen-kritika nélkül nem természet szerént egyoldalú 's lélekölő despotizmusra szükség e változnia? 's a' M. T. Társaság nem fogna e az ellenkritikától vagy saját erejének a' kebelén

kivüli írók ellen egy pontba leendő összveszedésére kényszerítettetni 's ez által uralkodás' ideájára, 's útára vezetnetni? vagy önvédelmezés' esetére jutni, 's ez esetben tekintetét, mellytől befolyásának jó következései függenek, veszedelmeznetni?

E kérdéseknél fogva nem lenne talán ártalmas a szóban forgó folyóirásból minden bírálatot, az az minden magasztalást és gáncsot kirekeszteni, 's bírálat helyett czélerányos kivonatokat iktatni be, nem szokatlan példával; mert előbb, mint sem Professor Klosz a' kijött könyvek felett ítéletet mondogatni el kezdett, Lipcsében az *Acta Eruditorum* czimű folyóírás, minden bírálat kirekesztésével, a' könyvek' egész foglatjaikat előadó kivonatokat közölt s ez által olvasójit oly karba helyezteté, hogy mind az írói világ' ujságaival ismeretségbe juthattak, mind arról saját fejeknél fogva ítéletet hozhattak: ha valami könyv' foglatja hasznos e, fontos e, 's reájok nézve gyönyörködtető, vagy szükséges e?

Érzi ugyan a' Küldöttség, hogy a M. T. Társaság rendszabásai eránt tisztelettel 's engedelmességgel illik viseltetni; 's tudja, hogy ezen rendszabások a' könyvek' hasznaikat, 's hibáikat felfedeznetni kívánják: de midőn a' javaslatba tett kivonatok elfogadtatnak, a' rendszabásoknak kétképen fog elég tétetni. Mert:

1. A' kivonat szükség, hogy kimerítő legyen, 's annál fogva a' könyvfoglatot, a' maga jó, és rossz oldalaival előterjessze. 'S így a figyelmes olvasó a' rövidségben megkönnyebbitve láthatja az egészet keresztül; és saját ítélő tehetségénél fogva jót roztól, 's fogyatkozást hibátlanságtól megválaszthat.

2. A' magányos íróktól készült s közrebocsátott könyvbírálatok is a Társaság' folyóírásában kivonatok által közöltetni fognak, s ennél fogva az olvasó látni fogja: ez vagy amaz könyvről minő ítélet hozatott legyen a' nélkül, hogy a Társaság a' maga tekintetének erejével, azon ítélet elfogadtatására legkevesebbé is befolya.

Ezeknek következésében, már ha t. i. ezen okok a' könyvbírálat' kirekesztésére elegendőknek fognának találtatni, a' kérdés alatti folyóírás' főrészt gondosan, kimerítő, és nem szerfeletti bőség által unalmas, sem kellettinél inkább kevesebb rövidség által homályos kivonatok tennék; melly főrészhöz egy tudományos tárgyakat illető jelentésekkel telyes második résznek, 's egy pontosan készült mutatónak kellene kapcsolatniok. 'S e szerént tehát a' Folyóírás három egymástól különböző, 's egy formán hasznos részre oszlanék, *kivonatokra*, *jelentésekre*, és *mutatóra*. Mind a' kivonatoknak pedig, mind a' jelentéseknek czélja lenne, nem csak a' hazai litteraturának, hanem a' mennyire lehetséges, a' minden népek litteraturájának mostani állapotját előterjeszteni, 's ezen czél' elérésére szükségesnek tetszik.

a) A' két hazában élő levelező társakat felszólítani, hogy a' kinyomtatott könyvek, és a tudomány' tartományaiban történt dolgok felől a' Társaság Titoknokjának tudósításokat küldjenek.

b) Ugyan a' két haza írójít és könyvárosait közhirdetés által

meghívni, hogy könyveiket 's literaturát érdeklő jelentéseiket közismeretbe leendő hozatás végett a Társaságnak mutassák be.

c) A külföldi literaturákra nézve az ezen czélra szolgáló legnevezetesebb folyóirásokat megszerezni, mellyek közül a' küldöttség különösen a' következőket ajánlani bátorkodik:

Ferrusac Bulletin universel.

Edinburgh Review.

Goettinger gelehrte Anzeigen.

Hermes.

Jenaer Allgemeine Literatur-Zeitung.

Dinglers polytechnisches Journal.

Wiener Jahrbücher der Literatur.

Ezen segédekkel felkészülve, tehetségekben fog a' Társaság' Tagjainak állani, hogy a' folyóíráshoz szükséges dolgozásokat megtegyék, s' a mi illeti

I. A' kivonatokat,

Ezekre nézve következő rendszabások tétethetnének, úgymint:

1. A' kivonat alá eső munkák e' folyóesztendő' kezdetétől számláltassanak, s ezeken felül csak a' ritkaságaik által nevezetes régiségek vétessenek fel.

2. A két hazában kijött nyomtatványok kivonatokban közöltesse-nek, vagy legalább (ha t. i. kivonás alá nem eshető apróságok lennének) czímeiknél fogva ismeretbe hozassanak.

3. A' Társaság Theologiai osztály nélkül állván, a' szorosan Theologiai tárgyú könyveket csak jelentés nem pedig kivonatok által ismertesse meg; az olly theologiai munkák, mellyek kisebb vagy nagyobb mértékben philosophi vizsgálódások felé hajolnak, 's a' philosophi osztály' tagjaira bizathatnak, ide nem értetvén.

4. A' költői művek közül a' nagyobb kiterjedésűek, például szin-játékok, beszélletek stb. kivonatokban, és mutatvány-helyekkel, a' kisebb kiterjedésűek, például lyrai versek pedig megnevezés, és mutatvány-helyek által fognak ismeretbe hozatni.

5. A' külföldi könyvek közül mind azok, mellyek Nemzetünket közelebről érdeklik, vagy műveltségünket, mostani fekvésünkben elő-mozdíthatják, kimerítő kivonatokban közöltesse-nek; egyebeket lehetne csak röviden jelenteni. Megjegyezvén mindazáltal, hogy az oly Classikai művek, mellyek akármí tárgyúak legyenek, mindég és minden népekhez szóllanak, a' kivonat alá eső könyvek közzé számláltassanak.

6. Hogy a kivonatok tökéletesen kimerítőek legyenek, szükség minden kivonás alá jövő könyvet két tagnak adni ki, kik által két különböző kivonat készülvén, mindegyik a' heti ülésben olvastassék fel, 's egyiknek hiánya a másiktól egészítettessék ki; 's csak az így kiegészített 's a' heti ülés tagjai által elfogadott kivonatnak lehessen a' folyó-írásba felvétetni.

7. Mivel pedig a 'M. T. Társaság' minden osztályai még teljes számmal nintsenek, ne hogy a 'kivonatok' kétszeres készület módja csonkulást szenvedjen: addig is még az osztályok betöltetnének, szükség lenne a 'hiányosokra' a 'tisztelőbeli, vagy levelező társak' közül segédekét rendelni.

A' mi illeti

II. A' Jelentéseket

Ezekben mindennek, a' mi a' közönséges literaturát akármi névvel nevezendő viszonyban érdekli, fel kellene vététnie. Tehát tudományos intézetek, jeles írókkal történt figyelmet érdemlő dolgok, halotti jegyzékek, könyvkiadások, és hirdetések, jutalom tételek 's száz meg száz ilyen félek, mind hazánkban, mind a' külföldön felfognak benne találatni, nagy vigyázattal, hogy a' mennyire lehetséges semmi ide tartozó el ne maradjon; ezen jelentéseknek főérdeme az alaposságon kívül abból állván, hogy mennél gazdagabb tartalommal bírhasson.

A mi végre nézi a

III. A' Mutatót

Minden, ki a' könyvolvasással nem csupa multság, hanem tudomány gyűjtés és feldolgozás miatt foglalatoskodik, nem egyszer érzé életében, mely elkerülhetetlenül szükséges része a' könyvnek a' mutató. Nem mulaszthatta el azért a' küldöttség emlékezetbe hozni, hogy a' Társaság' folyóírásának minden kötete mellé legalább egy nagy gonddal készülendő, 's fogyatkozás nélküli mutatót kellene készíteni; melyben a' folyóírásban előforduló mindenféle tárgyak bötürenddel feljegyezve, könnyen fötaláltassanak. Ezen folyóírás készítésére természetesen a' M. T. Társaság Rendes Tagjai köteleztetnek, oly móddal, hogy minden tagok a' magok osztályára tartozó vagy vitethető könyvekből a' felebb érdeklett módon kivonatokot készítsenek, s' ezen kivonatok a' heti ülésekben helybenhagyatván, egy erre a' célra kirendelendő szerkesztetőnek által adassanak. Nem lehet ugyan is feltenni, hogy a' Társaság Titoknoka, más foglalatosságai mellett, még ezt a' nagy kiterjedésű munkát is vihesse; mivel a' kivonatok' szerkesztetésén, s' a' kiadás' gondjain kívül mind a' sok időt és fáradságot kívánó jelentéseket, mind a' nem kevésbé fáradságos Mutatót a' folyóírás' szerkesztetőjének kell majd készítenie. A' küldöttség alázatos véleménye szerint tehát a' helybeli Rendes Tagok közül egynek ki kell választatnia, ki legfőbb gondjait a' szóban forgó folyóírásnak szentelni tartozzék. Ezen Tagnak dolgai a' fellebbiek szerint nagyok és fontosak lévén: illő, hogy számára a' folyó-írás remélhető jövedelméből illendő jutalom rendeltessék.

Itt az a' kérdés adja elő magát: mi határidőkben kelljen ezen folyóírásnak megjelennie? Ugy látszik mintha a' naponként kijövő nyomtatványok' gyorsabb megismertetésére nézve gyakori megjelenést kellene ohajtanunk, de meggondolván, hogy illy nagy kiterjedésű intézethez képest a' Társaság kevés számú helybeli Tagokkal bir, a' Vidéki-ekkel pedig egyetértve munkálni távolság s' levelezésbeli akadályok miatt

sok időt kíván: elkerülhetetlen fog lenni, hogy a' folyóírás ritkábban 's inkább nagyobb kötetekben adassék. Minélfogva talán kétszer egy évben a' Józsefnapi és Augusztusi Pesti Vásárok határidőül legalkalmasabban tétetnének.

Hány iv legyen egy egy kötet tartalma? arról előre határozást tenni nem lehet. Szükség lészen a' segédek megszerzése, s az elődolgozások tekintetében a' folyóírás kiadását a' jövő 1832. évig felfüggeszteni, 's mihelyt az elődolgozások készen s' rendben leendenek a' szerkesztető ezen kérdésre kielégítő feleletet fog adhatni. Most elég lenne talán annak elrendelése, hogy a' folyóírás, a' mondottak szerint kétszer évenként, nagy nyolczadrétben ha lehetséges hazai, szép papiroson nagy betűkkel, homlokkép nélkül, papiros borítékba kötve 's ha elfogadást érdemlene »Tudománytár« cím alatt adassék az olvasó község' kezébe. Pest februárius 20-án 1831.

E javaslat következtében a M. T. Társaság minden rendbeli tagjainak zsinórmértékül szolgáló utmutatást szerkesztett, melynek címe: »A m. tudós társaságnak, első nagy gyűlésében hozott, végzéseinek azon pontjai, mellyek minden rendbeli tagoknak zsinórmértékül szolgálnak munkálódásaikban.«¹

I. A Tudománytárra nézve:

1. A kritika a' Tudománytárból kizáratik, 's helyette a' megismértetendő munkák' kimerítő kivonatai adatnak.

2. A megismértetendő munkák közé tartoznak a' szorosan úgy nevezett theologiai és politikaiakon kívül — nem tsak a' hazai, hanem a' külföldi jelesebb elmetermékek is; mindnyájokat 1831. eszt. elejétől számítván.

3. A' kivonás alá nem eshető apróságok 's fenn nevezett két rendbeli munkák csak címeiknél fogva hozassanak ismételre.

4. Hogy a' kivonat kimerítő legyen szükség a' könyvfoglalatot a' maga jó és rossz oldalával előterjeszteni. Így a' figyelmes olvasó a' rövidségben megkönnyebbitve láthatja az egészet keresztül, és saját ítélő tehetőségénél fogva jót rossztól megválaszthat.

5. Magányos írótól készült 's közre bocsátott könyvbírálatok is közöltetnek kivonatok által.

6. A' költői művek közül a' nagyobb kiterjedésűek p. o. színjátékok, elbeszélések stb. kivonatokban és mutatóhelyekkel, — a' kisebbek, p. o. lyraiai, megnevezés és mutatóhelyek által fognak ismeretbe hozatni.

7. A két két tagnak kiadott munkák kivonatai heti ülésben felolvastatnak 's egyiknek hiánya a' másiktól pótoltatván ki, az így támadt és elfogadott kivonat vetetik fel a' Tudománytárba.

8. Mivel pedig a' társaság minden osztályai még nincsenek teljes számmal, ne hogy a' kivonatok' kétszeres készületmódja csonkulást szenvedjen: addig is míg az osztályok betöltetnének, a' tiszteletbeli és levelező tagok közül, ha szükség segédek rendeltetnek.

¹ M. T. Akadémia irattára 48/1831.

9. A 'jelentések' és mutató' készítése a szerkesztő tiszte lészen.

10. A Tudománytárból 1832-diki József napjától fogva minden pesti vásárban egy' határozatlan nagyságú mutatóval ellátott kötet jöend ki.

Ekkor adták a T. Társaság »folyóírása«-nak a »Tudománytár« nevet.

Érdekes, hogy irodalmunk két kiváló alakja Kazinczy Ferencz és Vörösmarty Mihály kerültek legelőször is egymással szembe, akként, hogy Vörösmarty szorosán kívánt a »kiküldöttség« javaslatához, illetőleg a Nagygyűlés határozatához ragaszkodni s minden kritikát mellőzni, Kazinczy — ki pedig a kiküldöttség tagja volt — nem állhatta meg, hogy kritikát ne gyakoroljon.

Ez akkor történt, a mikor nagy történetírónk Szalay László mint ifjú ember a »Bimbók«-at írta s e költeményei Kazinczynak és Vörösmartynak adattak ki azért, hogy a Tudománytárban ismertessék.

Ezeket az ismertetéseket nem csak azért tartom közlésre érdekesnek, mert azok írták, a kikre méltán vagyunk büszkék, hanem azért is, mert ez irataik — tudtommal — még sehol sem jelentek meg.

Kazinczy gr. Teleky Józsefhez írott levelében ezt írja¹:

»Társaságunk' törvényei kivonatot kívánnak, magasztalás és feddés nélkül, 's nem a' Vélekedő', hanem az Író' értelmét akarják hallani. Igyekeztem el nem térni az előmbe szabott rendeltéstől, de minden törekedéseim mellett sem tudtam úgy szólni lyrai költések felől, hogy ítéletemet ne hallassam. Elakadván így, az által közelítettem tisztem' teljesítéséhez, hogy sem javalatimban ne találtathassam nem hív tömjénczönök, sem élesnek feddésimben. Véleményemet, ugy hiszem pirulás és neheztelés nélkül fogná olvashatni maga az Író is.«

Közli: BÁRCZAY OSZKÁR.

¹ M. T. Akadémia irattára 9/1831.

